

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI**

TOSHKENT MOLIYA INSTITUTI

BYUDJET HISOB VA DAVLAT JAMG'ARMALARI FAKULTETI

“Pensiya ishi” kafedrası

KURS ISHI

Mavzu: O'zbekiston Respublikasida byudjet jarayonini boshqarish islohotlari

**Bajardi: BPI-70 guruh
Abjalov M
Tekshirdi: SH Hamdamov**

Toshkent 2014/2015

Kirish

- 1. Byudjet jarayoni va uning bosqichlari**
- 2. Byudjet loyihasini tuzish, ko'rib chiqish va tasdiqlash, uni amalga oshiruvchi organlarning vakolatlari va vazifalari.**
- 3. Byudjetni ijro etish, uning vazifalari, byudjet ijrosini ta'minlovchi organlar.**
- 4. Byudjet ijrosi yuzasidan hisobotlar tuzish, ularni ko'rib chiqish va tasdiqlash.**

Xulosa

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Kirish

Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish sharoitida oldimizga juda ko'plab vazifalar: iqtisodiyotni barqarorlashtirish, jahonning rivojlangan mamlakatlari qatoridan joy olish, umuman olganda ijtimoiy yo'naltirilgan kuchli demokratik qadriyatlarga asoslangan bozor iqtisodiyotini shakllantirish qo'yildi.

O'zbekiston Respublikasi byudjet tizimini samarali boshqarishning hozirgi kundagi amaliyoti nazariyotchilar oldiga uning qator yangi muammolariga yechim topishni ko'ndalang qilib qo'ymoqda. Bu borada byudjet sohasida olib borilayotgan o'zgarishlarning markazida byudjet tizimi byudjetlari va byudjet munosabatlarini tubdan o'zgartirish, daromadlari bazasini mustahkamlash, iqtisodiyotni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi tutgan o'rnini oshirish masalalari turadi.

Prezidentimiz I.A.Karimov ta'kidlaganlaridek-“Bizning o'z oldimizga qo'ygan asosiy maqsadimiz – boshlagan islohotlarimiz, iqtisodiyotimizni yangilash va modernizatsiya qilish jarayonlarini davom ettirish va chuqurlashtirish, hayotimiz darajasi va sifatini izchil oshirib borishni ta'minlash, tenglar ichida teng bo'lib, jahon hamjamiyatida munosib o'rin egallashdan iboratdir”¹.

Darhaqiqat, O'zbekiston Respublikasida byudjet tizimi taraqqiyotining hozirgi bosqichi davlatning yaxlit byudjet va ijtimoiy siyosatining manfaatlari mushtarakligini ta'minlash asosidagi o'ta mas'uliyatli vazifalarni samarali bajarilishini talab etmoqda. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish sharoitida respublikamizda byudjet tizimini isloh qilish muhim ahamiyat kasb etadi, uni bugungi kundagi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarga moslashtirish talab etiladi.

Byudjet tizimini muhim bo'g'ini Dalat byudjeti mamlakatni iqtisodiyotini barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Respublikamizda so'ngi yillarda byudjet tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida O'zbekiston respublikasi o'z iqtisodini barqaror sur'atlar bilan rivojlantirishni davom ettirib dunyo bozorida o'zini mavqeini mustahkamlab bormoqda.

Bu davrda mamlakatimiz yalpi ichki mahsuloti 8 foizga o'sdi, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 8,8 foizga, qishloq xo'jaligi – 6,8 foizga, chakana savdo aylanmasi – 14,8 foizga oshdi. Inflyatsiya darajasi prognoz ko'rsatkichidan past bo'ldi va 6,8 foizni tashkil etdi.

O'tgan yil yakunlariga ko'ra, tashqi davlat qarzi yalpi ichki mahsulotga nisbatan 17 foizni, eksport hajmiga nisbatan qariyb 60 foizni tashkil etdi. Bu avvalambor xorijiy investitsiyalar va umuman, chetdan qarz olish masalasiga chuqur va har tomonlama puxta o'ylab yondashish natijasidir.

Respublikamizda iqtisodiyotni barqaror rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan kelgusi davr uchun puxta va har tomonlama asoslangan maqsadli, turli

¹ I.A.Krimov. “2014 yil yuqori o'sish sur'atlari bilan rivojlanish, barcha mavjud imkoniyatlarni safarbar etish, o'zini oqlagan islohotlar strategiyasini izchil davom ettirish yili bo'ladi” O'zbekiston Respublikasi prezidenti I.A.Krimovning 2013-yilning asosiy yakunlari va 2014-yilda O'zbekistonni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma'ruzasi. Xalq so'zi gazetasi 2014 yil 18 yanvar, № 13 (5943)

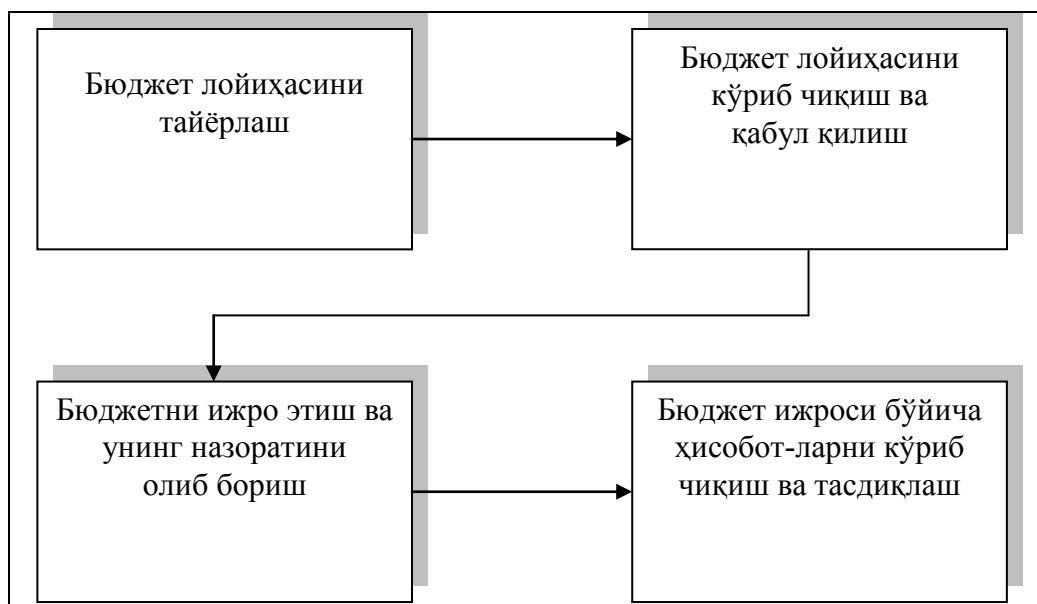
darajalardagi iqtisodiy taraqqiyot dasturlari ishlab chiqilmoqda. Mazkur Davlat dasturlarini mamlakatimizda muvoffaqiyatli amalga oshirilishi, o'z vaqtida mablag' bilan ta'minlanishida byudjet tizimi byutjetlarining roli va ahamiyati oshib bormoqda. Bu esa, o'z navbatida byudjet tizimi byutjetlari daromadlarini oshirishni, uni mustahkamlashni va boshqa daromad manbalarini izlashni talab etmoqda.

1. Byudjet jarayoni to'g'risida tushuncha. Byudjet jarayoni bosqichlari

Byudjet jarayoni — byudjet tizimi byudjetlarini shakllantirish, tuzish, ko'rib chiqish, qabul qilish, tasdiqlash va ijro etish, ularning ijrosini nazorat qilish, byudjet tizimi byudjetlarining ijrosi to'g'risidagi hisobotlarni tayyorlash va tasdiqlash, shuningdek ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlar jarayoni².

Uning mazmuni mamlakatning davlat va byudjet qurilishi, tegishli vakolatli organlar va yuridik shaxslarning byudjet huquqlari bilan belgilanadi.

Byudjet jarayoni, odatda, byudjet faoliyatining quyidagi to'rt bosqichini o'z ichiga oladi:

- byudjet loyihasini tuzish;
- byudjetni ko'rib chiqish va tasdiqlash;
- byudjetni ijro etish;
- byudjetning ijrosi to'g'risidagi hisobotni tayyorlash va uni tasdiqlash.

Byudjet jarayonining davomiyligi yuqoridagi to'rt bosqichning barchasidan iborat bo'lib, odatda, uch yilga yaqin davom etadi. Buning bir yilga yaqini byudjet loyihasini ishlab chiqish, uni ko'rib chiqish va tasdiqlashga, bir kalendar yili (1 yanvardan 31 dekabrgacha) byudjetni ijro etishga (byudjet yili) va sakkiz oyga yaqini byudjetning ijrosi to'g'risidagi hisobotni tayyorlashga va uni tasdiqlashga to'g'ri keladi.

Byudjet jarayonini boshqarish va nazorat qilishda quyidagi **vazifalarning**

² O'zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi. 2013 yil 26 dekabr

bajarilishi talab etiladi:

- muvozanatlashtirilgan bozorga kirib borishda barqaror taraqqiyotga erishish maqsadida maksimal darajada moddiy va moliyaviy rezervlarni qidirib topish;
- alohida soliqlar va boshqa to'lovlarning, shuningdek ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish prognozlari va maqsadli dasturlarning samarali bajarilishini ta'minlovchi byudjet daromadlarining umumiy hajmini aniqlash;
- byudjetda ko'zda tutilgan umumdavlat ahamiyatiga ega barcha tadbirlarni uzluksiz moliyalashtirish ehtiyojini inobatga olgan holda, byudjet xarajatlari va ularning umumiy hajmini belgilash;
- iqtisodiyotdagi inflyatsion tendentsiyalar va pul-kredit nobarqarorligini bartaraf etishga, milliy pul birligining barqarorligini ta'minlashga yo'naltirilgan moliyaviy barqarorlashtirishning umumiy dasturini byudjet bilan muvofiqlashtirish;
- iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq bo'lgan manbalar hisobidan byudjet defitsitiga barham berish yoki uni qisqartirish;
- iqtisodiy mintaqalar, xo'jalik sohalari va byudjetlar o'rtasida davlat daromadlarining manbalarini qayta taqsimlash yo'li bilan turli darajadagi byudjetlarni balanslashtirish maqsadida byudjetni tartibga solishni amalga oshirish;
- keng masshtabli barcha ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarning balanslilik va proportsionalligini ta'minlashga imkon beradigan byudjetni o'rta va uzoq istiqbolga mo'ljallab rejalashtirishning rolini oshirish;
- soliq majburiyatlarini bajarishda alohida fuqarolar daromadlari va yuridik shaxslarning moliyaviy faoliyatlari ustidan nazoratni ta'minlash;
- zamonaviy elektron-hisoblash texnikalaridan keng foydalanish asosida va moliyaviy hisob-kitoblarning avtomatlashtirilgan tizimini joriy qilish orqali byudjetlarni tuzish va ijro etish jarayonlarini avtomatlashtirish va boshqalar.

•

Byudjet jarayonini tashkil qilishda quyidagi **tamoyillarga** rioya qilinadi:

- *yagonalik* – yagona huquqiy baza, yagona byudjet tasnifi, O'zbekiston Respublikasi davlat byudjeti va hududlar byudjetlarini tuzishda statistik axborot tuzish uchun zarur bo'lgan byudjet xujjatlari shaklining yagonaligi;
- *har bir qonun chiqaruvchi va ijroiya xokimiyati organi byudjet jarayonining mustaqilligi* - o'z daromad manbalari va ulardan foydalanish yo'nalishlarini belgilash huquqi bilan ta'minlanadi;
- *balans usuli* – jami byudjetlarning daromadlari va xarajatlari o'rtasida, shuningdek, moddiy va moliyaviy ko'rsatkichlar o'rtasida to'g'ri nisbatlarni belgilashni nazarda tutadi.

2. Byudjet loyihasini tuzish, ko'rib chiqish va tasdiqlash, uni amalga oshiruvchi organlarning vakolatlari va vazifalari

Byudjet jarayoni byudjetni rejalashtirishdan boshlanadi.

Byudjetni rejalashtirish davlat moliyaviy siyosati talablariga muvofiqlashtirilgan moliyaviy rejalashtirishning muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi. Bunday rejalashtirishning iqtisodiy vazifasi turli darajadagi byudjetlar va byudjetdan tashqari jamg'armalarni tuzish va ijro etish jarayonida mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning umummilliy dasturlari asosida yalpi ichki mahsulot va milliy daromad qiymatini moliya tizimi bo'g'inlari o'rtasida markazlashtirilgan tarzda qayta taqsimlash proportsiyalarini to'g'ri belgilashdan iboratdir.

Byudjetni rejalashtirishning **asosiy tamoyillari** quyidagilardan iborat:

- byudjet masalalarining yagona huquqiy me'yorlar bilan tartibga solinishi;
- byudjet mablag'lari yo'nalishlarining aniq manzilli va maqsadli bo'lishi;
- yillik byudjetni rejalashtirishning uzluksizligi;
- moliyaviy ko'rsatkichlar (me'yorlar, soliq stavkalari, smeta xarajatlarini hisob-kitob qilish tartiblari) ning barqarorligi;
- balanslilik.

Byudjetni rejalashtirish turli darajadagi byudjetlarni tuzish va ijro etish tartibi, uning me'yoriy-huquqiy bazasi va tashkiliy asosi tarzida byudjet jarayonini, shuningdek, mamlakat byudjetini tuzishning nazariyasi va metodologiyasi masalalarini ham o'z ichiga oladi. Byudjetni rejalashtirish asoslari mamlakat konstitutsiyasi va qonunlari bilan belgilanadi.

Byudjet loyihasini tuzish byudjet jarayonining eng muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda quyidagi masalalar echiladi yoki ularga aniqlik kiritiladi:

- byudjetning hajmi;
- navbatdagi (kelgusi) yil uchun soliq va pul-kredit siyosati;
- byudjet mablag'laridan foydalanishning asosiy yo'nalish-lari va byudjet defitsitini qoplash metodlari;
- byudjet tizimining bo'g'inlari o'rtasida daromadlarni taqsimlash.

Davlat byudjetining loyihasini tuzish (yaratish, ishlab chiqish) bo'yicha ishlar yangi byudjet yilining boshlanishidan ancha oldin, masalan, GFRda – 6 oy, Yaponiyada – 8 oy, Frantsiyada – 14 oy, AQShda – 18 oy, O'zbekistonda – 7 oy oldin boshlanadi. Uning loyihasini tuzish ijroiya hokimiyat organlari, odatda, Moliya vazirligi (G'aznachilik) tomonidan amalga oshiriladi.

Ba'zi bir mamlakatlarda byudjet loyihasini tuzish davlat ijroiya hokimiyati boshlig'i (rahbari)ning kelgusi yilga mo'ljallangan ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining umumiy yo'nalishlari muammolari bo'yicha chiqishidan (ma'ruzasidan) boshlanadi. Masalan, AQShda prezident amerika xalqiga Byudjetnoma bilan murojaat qilib, unda moliya-pul siyosatining asosiy vazifalari, kelgusi byudjet yili va navbatdagi to'rt yil uchun federal byudjet daromad va xarajatlarning hukumat bahosi shakllan-tiriladi.

Byudjet loyihasini tuzishda quyidagi maqsadlar kun tartibiga qo'yiladi:

iqtisodiyotning samaradorligini oshirishda byudjetning faol ta'sirchanligini ta'minlash;

moliyaviy va boshqa resurslarning hukumat iqtisodiy va sotsial dastur-bashoratlari bilan muvofiqligiga erishish;

mablag'larni sarflashda zaruriy proportsiyalar va ustuvorliklarni o'rnatish;

byudjet defitsitini qoplash uchun manbalarni qidirib topish.

Byudjet loyihasini tuzishdan oldin O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi har yili O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan mud-datlarda kelgusi moliya yiliga:

- tegishli byudjetlar va davlat maqsadli fondlarini tayyorlash uchun –

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Tashkent shahri hokimliklari, davlat maqsadli fondlarini taqsimlovchi organlarga;

- byudjetdan ajratiladigan mablag'larni olishga buyurtmalar
- tuzish uchun – respublika byudjetidan moliyalashtiriladigan byudjet mablag'lari oluvchilarga byudjet so'rovi yuborishi kerak.

O'z navbatida, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Tashkent shahri hokimliklari, davlat maqsadli fondlarini taqsimlovchi organlar byudjet so'rovi olinganidan keyin uch kunlik muddat ichida tegishli byudjetlar loyihalarini tuzish, ushbu loyihalarni tayyorlash tartibini va muddatlarini belgilash yuzasidan tegishli qarorlar qabul qilmog'i zarur.

Shuningdek, Qoraqalpog'iston Respublikasi Moliya vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahri moliya boshqarmalari yuqorida ko'rsatilgan qarorlar qabul qilinganidan so'ng uch kun muddat ichida:

- tegishli byudjetlar loyihalarini tayyorlashi uchun – tuman va shahar hokimliklariga;

- Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti va mahalliy byudjetlardan byudjet mablag'lari olishga buyurtmalar tuzish uchun - Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjetidan, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlaridan moliyalashtiriladigan byudjet mablag'lari oluvchilarga byudjet so'rovlari yuborishi kerak.

Yuqoridagilarga mos ravishda viloyatga bo'ysunadigan shaharlarning, Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlar tarkibiga kiruvchi tumanlarning hamda shaharlar tarkibiga kiruvchi tumanlarning hokimliklari byudjet so'rovi olinganidan keyin uch kun muddat ichida tegishli byudjetlar loyihalarini tuzish, bu loyihalarni tayyorlash tartibi va muddatlarini belgilash yuzasidan tegishli qarorlarni qabul qilmog'i lozim. O'z navbatida, tuman va shahar hokimliklarining moliya organlari yuqoridagi qarorlar qabul qilinganidan keyin uch kun muddat ichida tumanlar va shaharlarning byudjetlaridan byudjet mablag'larini olish uchun asoslangan buyurtmalar tuzish uchun shu tuman va shahar byudjetlaridan moliyalashtiriladigan byudjet mablag'larini oluvchilarga byudjet so'rovlarini yuborishlari kerak.

Byudjet loyihasini tayyorlash muddatlari har bir mamlakatning amaldagi qonunchiligida o'z aksini topadi. Masalan, O'zbekiston Respublikasining "Byudjet tizimi to'g'risida"gi Qonuni byudjet loyihasini tayyorlashning quyidagi muddatlarini belgilaydi:

- a) kelgusi moliya yiliga byudjetdan ajratiladigan mablag'lar olishga buyurtmalar:

- Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjetidan va mahalliy byudjetlardan moliyalashtiriladigan byudjet mablag'lari oluvchilar tomonidan – joriy yilning **1 iyunidan kechikmay** tegishli moliya organlariga;

- respublika byudjetidan moliyalashtiriladigan byudjet mablag'lari oluvchilar tomonidan – joriy yilning **1 iyulidan kechiktirmay** O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga taqdim etilishi kerak.

- b) kelgusi moliya yiliga tegishli byudjetlar loyihalari:

- tumanlar va shaharlar hokimliklari moliya organlari tomonidan – mahalliy hokimiyat vakillik organlari belgilagan tartibda va muddatlarda, biroq **joriy**

yilning 25 iyunidan kechiktirmasdan yuqori moliya organlariga;

- Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahri hokimliklari, davlat maqsadli fondlarini taqsimlovchi organlar tomonidan – O'zbekiston Respublikasi vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibda va muddatarda, biroq **joriy yilning 1 iyulidan** kechiktirmasdan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga taqdim etilmog'i lozim.

Kelgusi moliya yiliga mo'ljallangan Davlat byudjetining loyihasini O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tayyorlab, joriy yilning **15 sentyabrigacha** O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga taqdim etishi kerak.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi Davlat byudjeti loyihasini byudjet mablag'lari oluvchilar taqdim etgan buyurtmalarga va davlat byudjetining tuzilmasiga kiruvchi byudjetlar loyihalariga muvofiq tayyorlaydi.

Kelgusi moliya yiliga mo'ljallangan Davlat byudjeti loyihasi o'z ichiga **quyidagilarni oladi:**

3. byudjet tasnifiga muvofiq aks ettiriladigan Davlat byudjeti daromadlari va xarajatlari;

4. umumdavlat soliqlaridan Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjetiga, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlariga ajrat-malar normativlari, shuningdek mazkur byudjetlarning daro-madlari, shu jumladan byudjet dotatsiyalari va byudjet subventsiya-lari hamda xarajatlari miqdori;

5. Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjetining, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlarining aylanma kassa me'yori miqdorlari;

6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi zaxira fondining, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlari zaxira fondlarining nazarda tutilmagan xarajatlarni qoplashga tegishli byudjet mablag'lari yo'naltirilishi mumkin bo'lgan doiradagi miqdori;

7. Davlat byudjeti defitsitining eng yuqori miqdori va uni moliyalashtirish manbalari;

8. davlat ichki va tashqi qarzlarining, davlat tomonidan beriladigan kreditlar hamda kafolatli fondning eng yuqori miqdorlari.

Bir vaqtning o'zida O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi vakil qilingan vazirliklar, davlat qo'mitalari, idoralar, shuningdek tegishli tashkilotlar bilan birgalikda quyidagilarni o'z ichiga olgan **byudjetnoma loyihasini** ishlab chiqishi va **15 sentyabrigacha O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga kiritishi** kerak:

- mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning o'tgan yilgi asosiy yakunlari va mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning joriy yilgi yakunlarining bashorat bahosi;

- o'tgan yilgi Davlat byudjeti ijrosi to'g'risidagi hisobot va joriy yilgi Davlat byudjetining kutilayotgan ijrosi bahosi;

- kelgusi yilga mo'ljallangan Davlat byudjeti loyihasini tuzishda asos bo'lgan kelgusi yilning asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari;

- mamlakat byudjet va soliq siyosatining kelgusi yilgi aso-siy yo'nalishlariga sharhlar;

- davlat ichki va tashqi qarzlar hamda ular bo'yicha xarajatlar holati to'g'risidagi ma'lumotlar;

- kelgusi moliya yiliga mo'ljallangan Davlat byudjeti loyihasi.

Yuqoridagilarni o'z ichiga olgan byudjetnoma loyihasi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan **joriy yilning 15 oktyabridan** kechiktirilmasdan O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga kiritilmog'i lozim.

Byudjet loyihasini tuzishda

- mamlakatning istiqboldagi iqtisodiy rivojlanishi;
- inflyatsiya darajasi;
- aholining bandlik darajasi;
- Ijtimoiy himoyadan foydalanayotgan aholi soni hisobga olinadi.

Shuningdek, byudjet loyihasini tuzishda quyidagi turli metodlardan foydalaniladi:

iqtisodiy tahlil metodi – bu metoddan foydalangan holda o'tgan yilgi byudjetning bajarilish darajasi aniqlanadi va joriy yil uchun byudjetning bajarilish darajasi o'rnatiladi, farqlanish sabablari aniqlanadi;

normativ metod - bu metodning asosida davlat tomonidan taqdim etilayotgan xizmatlarning birligiga to'g'ri keluvchi moliya-viy xarajatlarning normativi yotadi. Natural birlikni norma-tivga ko'paytirib har bir Bosh taqsimlovchi, taqsimlovchi va byudjet tashkiloti bo'yicha mablag' xarajatlarining summasi aniqlanadi.

ekstrapolyatsiya metodi - unga ko'ra oldingi yillarning hisobot ma'lumotlari dinamikasi asosida moliyaviy ko'rsatkichlar aniqlanadi va ular kelgusi yil uchun ekstrapolyatsiya qilinadi.

Byudjetni ko'rib chiqish va tasdiqlash. Mamlakatning oliy ijroiya organi – O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan ma'qullanganidan so'ng Davlat byudjetining loyihasi muhokama qilish (ko'rib chiqish) va tasdiqlash (qabul qilish) uchun qonunchilik organi bo'lgan Oliy Majlisga taqdim etiladi. Odatda, byudjetning loyihasi Oliy Majlisning har bir palatasida (oldin quyi palata bo'lgan Qonunchilik palatasida va yuqori palata sanalgan Senatda) alohida-alohida muhokama qilinadi.

Mamlakat parlamentining har bir palatasida aniq byudjet masalalari bilan shug'ullanuvchi maxsus qo'mitalar va komissiyalar faoliyat ko'rsatadi. Ular byudjet loyihasining tegishli moddalarini atroflicha tahlil qiladilar, zaruriy hollarda o'zgartirishlarni taklif qiladilar va tushuntiruv xati bilan birgalikda byudjetning loyihasiga xulosa beradilar.

Oliy Majlisning har bir palatalarida byudjet loyihasi qabul qilinganidan so'ng, har ikki palata o'rtasida byudjet loyihasi bo'yicha kelishmovchiliklar mavjud bo'lmasa, mamlakat parlamentining byudjet to'g'risidagi umumiy qarori qabul qilinadi. Agar palatalar o'rtasida byudjet loyihasi bo'yicha kelishmovchiliklar vujudga kelsa, har ikki palataning vakillaridan iborat bo'lgan muvofiqlashtiruvchi komissiya ularni bartaraf etishi kerak.

Parlamentda byudjet loyihasini ko'rib chiqishda **byudjet tashabbuskorligining** mavjudligi muhim ahamiyatga egadir. Byudjet

tashabbuskorligi deyilganda parlament a'zolarining hukumat tomonidan taqdim etilgan byudjet loyihasiga nisbatan o'zgartirishlar kiritish huquqi nazarda tutiladi¹

Davlat byudjeti O'zbekiston Respublikasi Oliy majlisi tomonidan qabul qilinadi.

Davlat byudjetiga muvofiq:

Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlari – Davlat byudjeti qabul qilinganidan keyin **ikki haftalik muddat ichida** tegishli ravishda Qoraqalpog'iston Respublikasi Juqorg'i Kengesi hamda viloyatlar va Toshkent shahri vakillik organlari tomonidan;

Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlar tarkibiga kiruvchi tumanlar va shaharlar byudjetlari – Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlar byudjetlari qabul qilinganidan keyin **bir haftalik muddat ichida** tuman yoki shahar hokimiyat vakillik organlari tomonidan;

shaharlar tarkibiga kiruvchi tumanlar byudjetlari va tuman bo'ysunuvidagi shaharlar byudjetlari – belgilangan muddatlarda mahalliy hokimiyat yuqori turuvchi vakillik organlari tomonidan qabul qilinadi.

Davlat byudjeti qabul qilingandan so'ng uning mablag'lari byudjet mablag'lari oluvchilarga o'rnatilgan tartibga muvofiq ravishda etkazilishi kerak. Unga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi:

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahri hokimliklari e'tiboriga Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlari daromadlari va xarajatlari miqdorlarini, shuningdek kelgusi moliya yili uchun ularga respublika byudjetidan ajratiladigan byudjet dotatsiyalari va byudjet subventsionalari miqdorini va byudjetga oid boshqa ko'rsatkichlarni – Davlat byudjeti qabul qilinganidan keyin **bir haftalik muddat ichida**;

Respublika byudjetidan moliyalashtiriladigan tashkilotlar, shuningdek Davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar e'tiboriga ular uchun belgilangan daromadlar va xarajatlar miqdorini – Davlat byudjeti qabul qilinganidan **keyin 10 kunlik muddat ichida etkazishi lozim**.

Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti va mahalliy byudjetlar qabul qilinganidan keyin tegishli moliya organlari bir haftalik muddat ichida:

Davlat soliq xizmatining tegishli mahalliy organlari e'tiboriga – Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti va mahalliy byudjetlar daromadlarining tasdiqlangan miqdorini;

Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti va mahalliy byudjetlardan moliyalashtiriladigan tashkilotlar e'tiboriga – ular uchun belgilangan byudjetdan ajratiladigan mablag'lar miqdorlarini etkazishi kerak.

3. Byudjetni ijro etish, uning vazifalari, byudjet ijrosini ta'minlovchi organlar

Byudjetni ijro etish. Byudjetni ijro etish uni O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tasdiqlagandan va mamlakat Prezidenti imzolagandan so'ng boshlanadi. O'zbekiston hukumati quyi ijroiya organlari va mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari bilan muvofiqlash-tirilgan holda byudjet ijrosi tartibini tashkil qiladi. Byudjet jarayonining bu bosqichi o'z ichiga byudjetning daromadlar va xarajatlar qismining bajarilishini qamrab oladi.

Byudjetni ijro etishning eng muhim vazifasi ikkiyoqlama xarakterga ega bo'lib, u bir tomondan, soliqlar va boshqa to'lovlarning yoppasiga hamda har bir manbalar bo'yicha to'liq va o'z vaqtida tushib turishini ta'minlashni, ikkinchi tomondan esa, byudjet tasdiqlangan yil uchun shu moliyaviy yil davomida byudjetda tasdiqlangan summalar chegarasida barcha tadbirlarni moliyalashtirilishni taqozo etadi.

Byudjet ijrosi davomida davlat ishlab chiqarishni inten-sifikatsiyalash va samaradorligini oshirish hisobidan resurslar-ning oshishidan, mablag'larni sarflashda iqtisod rejimiga rioya qilinishidan, soliqli daromadlarning to'lib jalb qilinishidan manfaatdordir.

Davlat byudjetining ijrosini ta'minlashda **quyidagi masalalarning hal etilishiga** jiddiy e'tibor bermoq lozim:

Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirish;

Davlat byudjeti mablag'larni sarflash;

Qabul qilingan Davlat byudjeti bo'lmagan taqdirda byudjetni ijro etish;

Byudjetdan ajratiladigan mablag'larga o'zgartirishlar kiritish;

Davlat byudjetini belgilangan parametrlar doirasida ijro etish;

Davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarini boshqarish;

Davlat byudjetining kassa ijrosini ta'minlash;

Davlat byudjeti ijrosini nazorat qilish.

Byudjet ijrosiga oid bevosita ishlar Moliya vazirligi va uning tegishli bo'linmalari hamda organlari, Davlat soliq qo'mitasi hamda Davlat bojxona qo'mitasi va ularning joylardagi organlari tomonidan amalga oshiriladi. Shuningdek, bu jarayonda Moliya vazirligining muhim tarkibiy tuzilmalaridan biri bo'lgan Davlat g'aznachilik tizimi va uning quyi organlari alohida rolni o'ynaydi¹.

Davlat g'aznachilik tizimi byudjet ijrosi bo'yicha quyidagilarni amalga oshiradi:

byudjet daromadlarining tushishini qayd etish;

byudjet majburiyatlarini, ya'ni byudjet to'g'risidagi qonunga muvofiq ravishda vujudga keladigan ma'lum muddat davomida xarajatlarni sarflash majburiyatini qabul qilish muddatlari va hajmlarini tartibga solish;

ajratilgan byudjet majburiyatlari limiti doirasida xara-jatlarni amalga oshirish huquqiga ruxsat yozuvlarini sodir etish;

byudjetdan mablag' oluvchilar nomidan to'lovlarni amalga oshirish; va boshqa funktsiyalar.

Byudjet ijrosi davomida barcha operatsiyalar va byudjetning mablag'lari G'aznachilikning balans hisob varaqlarida aks ettiri-ladi. Bu hisob varaqlari

Markaziy bank va kredit tashki-lotlarida joylashgandir. G'aznachilik tizimi byudjet mablag'-lariga nisbatan kassaning yagonaligi printsipini ta'minlaydi. Bu printsip barcha kelib tushuvchi daromadlar va byudjet de-fitsitini moliyalashtirish manbalaridan tushumlarni hamda ko'zda tutilgan barcha xarajatlarni amalga oshirishni byudjetning yagona hisob varag'idan amalga oshirilishini taqozo etadi. Mam-lakat byudjet tizimi barcha darajalarining byudjetlari kassa-ning yagonaligi printsipi asosida ijro etishi kerak.

Byudjetning daromadlar bo'yicha ijro etilishi quyida-gilarni ko'zda tutadi:
daromadlarni byudjetning yagona hisob varag'iga o'tkazish va yozish;
tasdiqlangan byudjetga muvofiq ravishda tartibga kelti-ruvchi (soluvchi) daromadlarni taqsimlash;

byudjetga ortiqcha to'langan daromadlar summasini qayta-rish;
byudjet daromadlarini hisobga olish va daromadlar to'g'ri-sida hisobotni tuzish.

Xarajatlar bo'yicha byudjetlar ijrosi byudjetning yagona hisob varag'ida byudjet mablag'larining haqiqatda mavjudligi doirasida hamda moliyalashtirish va sanksiyalashtirishning ketmaket majburiy amalga oshiriladigan tartiblariga rioya qilgan holda amalga oshiriladi. Byudjet xarajatlarining ijrosi davomida sanksiyalashtirishning asosiy bosqichlari quyidagilar hi-soblanadi:

byudjet xarajatlari ro'yxatini tuzish va tasdiqlash;

byudjet assignovaniyalari to'g'risidagi xabarnomani tasdiq-lash va ularni byudjet mablag'larini oluvchilar hamda taqsimlov-chilarga etkazish, shuningdek byudjet tashkilotlari va byudjet mablag'larini taqsimlovchilarning daromadlar va xarajatlar sme-tasini tasdiqlash;

byudjet majburiyatlarining limitlari to'g'risidagi xabar-nomani tasdiqlash va uni byudjet mablag'larini oluvchilar va taq-simlovchilarga etkazish;

byudjet mablag'larini oluvchilarning pulli majburiyatla-rini qabul qilish.

Byudjetni xarajatlar bo'yicha ijro etish har bir Bosh taq-simlovchi (quyi idoralar va byudjet mablag'larini oluvchilar bo'yicha byudjet mablag'larini taqsimlash huquqiga ega bo'lgan davlat hokimiyati organlari) va byudjet mablag'larini taqsimlov-chilar (idoraviy belgisi bo'yicha byudjet mablag'larini oluvchi-larga byudjet mablag'larini taqsimlash huquqiga ega bo'lgan davlat hokimiyati organlari yoki mahalliy o'z-o'zini boshqarish organ-lari) uchun G'aznachilikning yagona hisob registrida ochiladigan shaxsiy hisob varaqlaridan foydalanish yordamida amalga oshi-riladi.

G'aznachilik tizimi byudjetga kelib tushayotgan daromadlar va byudjet defitsitini moliyalashtirish manbalaridan tushumlar bi-lan bog'liq bo'lgan barcha operatsiyalarni, shuningdek byudjet xara-jatlarini moliyalashtirish va sanksiyalashtirishni o'zining Bosh daftarida qayd etadi.

Byudjet daromadlar qismining ijrosini soliqlar va boshqa to'lovlarni byudjetga undirish bilan shug'ullanadigan O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi va O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasi hamda ularning quyi organlari ta'-minlaydi.

Moliyaviy yil joriy yilning 31 dekabrda nihoyasiga etishi kerak. Byudjet

majburiyatlarining limitlari ham o'zlarining ha-rakatini 31 dekabrda to'xtatadi. Odatda, 25 dekabrda so'ng pulli majburiyatlarning qabul qilinishiga yo'l qo'yilmaslik kerak. Byudjetning ijrosiga oid foydalanilgan hisob varaqlari 31 dekabrda yopilishi zarur.

Davlat byudjetining ijrosini ta'minlash jarayonida uning daromadlarini shakllantirish O'zbekiston Respublikasining "Byudjet tizimi to'g'risida"gi Qonuni, Soliq kodeksi, bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga va boshqa qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiriladi. Bunda hisoblab chiqarilgan, biroq joriy yilning 31 dekabrigacha Davlat byudjetiga to'lanmagan daromadlar kelgusi yilda Davlat byudjetiga o'tkazilishi kerak.

Tasdiqlangan byudjet mablag'lari doirasida va xarajatlar smetasiga muvofiq Davlat byudjeti mablag'lari byudjet mablag'lari oluvchilar tomonidan moliya yili mobaynida bosqichma-bosqich, tayinlash sertifikatini muayyan davrga va tegishli summaga rasmiylashtirish yo'li bilan

Respublika byudjetidan moliyalashtiriladigan tashkilotlar bo'yicha – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan;

Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjetidan yoki mahalliy byudjetlardan moliyalashtiriladigan tashkilotlar bo'yicha – tegishli moliya organlari tomonidan sarflanadi.

Tayinlash sertifikatlarini tayyorlash, rasmiylashtirish, berish, ijro etish va hisobga olish tartibi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi.

Davlat byudjetining ijrosini ta'minlash jarayonida Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti va barcha darajadagi mahalliy byudjetlar hisob varaqlaridagi byudjet mablag'lari qoldiqlari tasdiqlangan miqdorda aylanma kassa mablag'i me'yorini shakllantirishga yo'naltirilishi kerak. Qoldiqlarning aylanma kassa mablag'i me'yoring tasdiqlangan miqdoridan ortiq qismi Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashining hamda tegishli hokimliklarning qaroriga ko'ra qo'shimcha xarajatlarni amalga oshirishga yo'naltirilishi mumkin.

Byudjet tashkilotlari hisobvaraqlaridagi byudjet mablag'lari qoldiqlari olib qo'yilmasligi kerak va ular byudjet tashkilotlarining maxsus mablag'lari hisobvaraqlariga o'tkazilmog'i lo-zim (kapital quyilmalarni moliyalashtirish uchun nazarda tutilgan mablag'lar bundan mustasno). Byudjet tashkilotlarining maxsus mablag'larini shakllantirish va sarflash tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

Ayrim vaziyatlarda turli sabablarga ko'ra, yil boshlangunga qadar kelgusi moliya yili uchun Davlat byudjeti qabul qilinmasligi mumkin. U holda Davlat byudjeti qabul qilingunga qadar davr ichida davlat xarajatlari quyidagi shartlarga rioya etilgan holda, amalga oshirilishi mumkin:

boshlangan moliya yilidagi xarajatlar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibda byudjet mablag'larining avvalgi moliya yili so'nggi 3 oyining uchdan bir qismidan ortiq bo'lmagan miqdorlarda har oyda amalga oshirilmog'i lozim;

avvalgi moliya yilida qilinmagan byudjet xarajatlari amalga oshirilmamasligi kerak;

avvalgi moliya yilida amalda bo'lgan soliqqa tortish va majburiy to'lovlar to'lash tartibi Davlat byudjeti qabul qilin-gunga qadar o'z kuchini yo'qotmasligi zarur.

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, Davlat byudjeti moliya yili boshlanganidan keyin qabul qilingan holda xarajatlarning umumiy summasi moliya yili davomida qabul qilingan Davlat byudjeti ko'rsatkichlariga muvofiqlashtirilishi kerak.

Ba'zi hollarda Davlat byudjetining ijrosi davomida byudjetdan ajratiladigan mablag'larga o'zgartirishlar kiritish zaruriyati paydo bo'lishi mumkin. Bunday vaziyatda byudjetdan ajrati-ladigan mablag'larga moliya yili mobaynida o'zgartirishlar kiri-tish bir byudjet mablag'lari oluvchisi uchun byudjet mablag'la-rining kamaytirilishi boshqa byudjet mablag'lari oluvchisi uchun byudjet mablag'larining tegishli ravishda ko'paytirilishini nazarda tutgan tartibda:

1) tasdiqlangan byudjetdan ajratiladigan mablag'lar hajmining 10% ga qadari:

Davlat byudjetida ko'rsatib o'tilgan byudjet mablag'lari oluvchilar uchun – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining taqdimnomasiga binoan, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan;

Respublika byudjetidan moliyalashtiriladigan byudjet mablag'lari oluvchilar uchun – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan;

Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti va mahalliy byudjetlardan moliyalashtiriladigan byudjet mablag'lari oluvchi-lar uchun – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan keli-shilgan tegishli moliya organlarining taqdimnomasiga binoan, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi va tegishli ho-kimlar tomonidan (kapital quyilmalar moddalari bundan mus-tasno);

2) tasdiqlangan byudjetdan ajratiladigan mablag'lar hajmining 10% dan ortig'i:

Davlat byudjetida ko'rsatib o'tilgan byudjet mablag'lari oluvchilar uchun – O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomo-nidan;

Respublika byudjetidan moliyalashtiriladigan byudjet mablag'lari oluvchilar uchun – O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan belgilanadigan tartibda O'zbekiston Res-publikasi Moliya vazirligining taqdimnomasiga binoan O'zbe-kiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan;

Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti va mahalliy byudjetlardan moliyalashtiriladigan byudjet mablag'lari oluv-chilar uchun – tegishli moliya organlarining O'zbekiston Respub-likasi Moliya vazirligi bilan kelishilgan taqdimnomasiga binoan, Qoraqalpog'iston Respublikasi Juqorg'i Kengesi hamda joylardagi tegishli hokimiyat vakillik organlari tomonidan (kapital quyilmalar moddalari bundan mustasno) amalga oshiriladi.

Byudjet mablag'ini oluvchining so'roviga binoan, moliya yili uchun unga nazarda tutilgan byudjetdan ajratiladigan mablag'lar ayrim moddalar bo'yicha (kapital quyilmalar moddalari bundan mustasno) boshqa moddalar bo'yicha byudjetdan ajratiladigan mab-lag'lari teng miqdorda kamaytirilgan va mazkur byudjet mablag'-lari oluvchi uchun nazarda tutilgan byudjetdan ajratiladigan mablag'larning umumiy hajmi saqlab qolingan holda dastlabki hajmining 10% ga

qadar kamaytirilishi mumkin. Bu holda byud-jetdan ajratiladigan mablag'larga o'zgartirishlar:

Respublika byudjetidan ajratiladigan byudjet mablag'-lariga – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan;

Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti va mahalliy byudjetlardan ajratiladigan byudjet mablag'lariga – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi belgilagan tartibda tegishli mo-liya organlari tomonidan kiritiladi.

Davlat byudjetini belgilangan parametrlar doirasida ijro etish alohida ahamiyatga ega. Shu sababli Qoraqalpog'iston Res-publikasi Jo'qorg'i Kengesi va mahalliy hokimiyat vakillik or-ganlari, agar muayyan harakatlari byudjet taqchilligining qonun hujjatlarida belgilangan eng yuqori darajasidan oshib ketishiga olib keladigan bo'lsa, Davlat byudjeti daromadlarini qisqar-tiruvchi yoki xarajatlarini oshiruvchi biror-bir harakat qilishga haqli emaslar. Shunga mos ravishda Qoraqalpog'iston Respub-likasi byudjeti hamda mahalliy byudjetlar qabul qilinganidan keyin moliya yili mobaynida ayrim turlar bo'yicha byudjet daro-madlarini qisqartirishga olib keluvchi Qoraqalpog'iston Respub-likasi Jo'qorg'i Kengesi va tegishli mahalliy hokimiyat wakil-lik organining qarori, agar unda boshqa turlar bo'yicha daromad-larni ko'paytirish va (yoki) byudjet xarajatlari tegishli miq-dorda qisqartirilishi kerak bo'lgan moddalar nazarda tutilgan taqdirdagina, qabul qilinishi va amalga kiritilishi mumkin.

Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti va mahalliy byudjetlar qabul qilinganidan keyin moliya yili mobaynida tegishli byudjet xarajatlari qisqartirilishiga va (yoki) daromadlari ko'-payishiga olib keluvchi Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi va mahalliy hokimiyat vakillik organining qarori qabul qilinganda hosil bo'ladigan ortiqcha mablag'lar mazkur qaror qabul qilingan darajadagi byudjetga mablag'larni qayta taqsim-lash uchun qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda olib qo'yiladi.

Agar Davlat byudjeti qabul qilinganidan keyin moliya yili davomida Davlat byudjetidan olingan byudjet mablag'larini ko'-paytirish (kamaytirish) to'g'risida qaror qabul qilinadigan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, Qoraqalpog'is-ton Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri moliya organlari tomonidan tegishli darajadagi byudjetlar hajmiga o'zgarishlar kiritilishi mumkin. Xarajatlarni ko'paytirish yoki ularni qis-qartirish byudjetlar o'rtasida o'zaro hisob-kitob qilish yo'li bilan amalga oshiriladi. O'z navbatida, byudjetlar o'rtasida o'zaro hisob-kitob o'tkazish tartibi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi.

Soliqlar va byudjet to'lovlari intizomini mustahkamlash yuzasidan ko'rilgan chora-tadbirlar natijasida Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti va mahalliy byudjetlarga tasdiqlangan ko'rsatkichlardan tashqari tushgan qo'shimcha daromadlar aylanma kassa mablag'i me'yori tasdiqlanganidan kam bo'lmagan miqdorda saqlanib qolgan taqdirda qabul qilingan byudjetdagidan tashqari xarajatlarga yo'naltirilishi mumkin. Ushbu masalaga doir tegish-li qarorlar Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi va tegishli hokimlar tomonidan qabul qilinadi.

Byudjet ijrosini ta'minlashda Davlat byudjeti daromad-lari va xarajatlarini

boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va boshqa moliya organ-lari Davlat byudjeti va uning tuzilmasiga kiruvchi byudjet-larning qonun hujjatlarida belgilangan ko'rsatkichlar doirasida bajarilishi uchun javobgardir. Shuning uchun ham Davlat byudje-ti daromadlari va xarajatlarini boshqarish O'zbekiston Respub-likasi Moliya vazirligi tomonidan amalga oshiriladi.

Agar yil mobaynida davlat daromadlari ancha qisqargan va Davlat byudjetining oldindan belgilangan taqchilligi qonun hujjatlarida belgilangan chegara miqdoridan oshadigan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Davlat byudje-tining xarajatlarini alohida moddalar bo'yicha qisqartirish to'g'-risida qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda O'zbekis-ton Respublikasi Oliy Majlisiga taklif kiritadi.

Turli darajadagi byudjetlarning daromadlari va xarajat-lari o'rtasidagi vaqtinchalik tafovutni to'g'rilash maqsadida mo-liya yili davomida ularga tegishli byudjetlardan byudjet ssuda-lari ajratilishi mumkin. Byudjet ssudalarini berishning eng kech muddati va tartibi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi. Shuningdek, turli darajadagi byudjet-larning daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi vaqtinchalik farqni moliya yili davomida aylanma kassa mablag'i me'yori hi-sobiga uni moliya yili oxirigacha tasdiqlangan hajmga qadar tik-lagan holda, byudjet mablag'larining foydalanilmagan qoldiq-lari hisobiga va qonun hujjatlarida belgilangan tartibda dav-latning qisqa muddatli qimmatli qog'ozlarini chiqarish hisobiga ham qoplash mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va boshqa moliya organlari Davlat byudjeti ijrosining nazorat qilinishini amalga oshirish davomida:

turli darajadagi byudjetlar ijrosi yakunlarini ko'rib chiqadi;

turli darajadagi byudjetlarga mablag'lar tushumi to'g'risida soliq va bojxona organlaridan, davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlardan axborot oladi;

byudjet mablag'lari oluvchilardan byudjetdan ajratiladigan mablag'larning tushumi va sarfi to'g'risida ma'lumotlar talab qilib oladi;

qonun hujjatlariga muvofiq banklardan byudjet mablag'-lari harakati to'g'risida ma'lumotlar oladi;

byudjet mablag'lari oluvchilarning moliya-xo'jalik faoliya-tini o'z vakolatlari doirasida taftish qiladi va tekshiruvdan o'tkazadi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yilning har choragida Davlat byudjeti ijrosining O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi taqdim etadigan yakunlarini ko'rib chiqadi.

4. Byudjetning ijrosi to'g'risidagi hisobot va uni tasdiqlash

Davlat byudjeti ijrosi to'g'risidagi hisobot byudjet ijro-sining yakuni (natijalari)ni o'zida ifoda etadi. Shu munosabat bilan Respublika byudjetidan moliyalashtiriladigan byudjet mab-lag'lari oluvchilar byudjetidan ajratiladigan mablag'lardan hiso-bot davrida foydalanganlik to'g'risidagi hisobotlarni O'zbe-kiston Respublikasi Moliya vazirligiga shu vazirlik belgilagan muddatlarda taqdim

etishi kerak. Shunga mos ravishda Qoraqal-pog'iston Respublikasi byudjetidan hamda mahalliy byudjet-lardan moliyalashtiriladigan byudjet mablag'lari oluvchilar byud-jetdan ajratiladigan mablag'lardan hisobot davrida foydalan-ganlik to'g'risidagi hisobotlarni tegishli moliya organlariga O'z-bekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilangan muddatlarda taqdim etmoqlari lozim.

Tumanlarning, shuningdek respublika (Qoraqalpog'iston), viloyat bo'ysunuvidagi shaharlarning moliya organlari shahar, tu-man byudjetining hisobot davridagi ijrosi to'g'risidagi hiso-botlarni tegishli hokimliklarga hamda yuqori moliya organlariga O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi belgilagan muddat-larda taqdim etishi kerak.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Moliya vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahri moliya organlari tegishli byudjetlarning hisobot davridagi ijrosi to'g'risidagi hisobotlarni tegishli ravishda Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashiga va tegish-li hokimliklarga, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga shu vazirlik belgilagan muddatlarda taqdim etmog'i lozim.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar, Toshkent shahri, tumanlar va shaharlar hokimlari byudjetlar ijrosi to'g'risidagi hisobotlarni ko'rib chiqib ma'qullanganidan keyin bu hisobotlarni tegishli ravishda Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi va tegishli mahalliy hokimiyat va-killik organlariga qonun hujjatlarida belgilangan muddatlarda taqdim etadi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi, Davlat bojxona qo'mitasi soliqlar, yig'implar, bojar va boshqa majbu-riy to'lovlarning Davlat byudjetiga hisobot davridagi tushumlari to'g'risidagi hisobotni har oyda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga qonun hujjatlarida belgilangan muddatlarda taqdim etishlari shart.

Davlat soliq xizmatining joylardagi soliq organlari so-liqlar, yig'implar, bojar va boshqa majburiy to'lovlarning Dav-lat byudjetiga hisobot davridagi tushumlari to'g'risidagi hisobotni har oyda tegishli moliya organlariga qonun hujjatlarida belgilangan muddatlarda taqdim etib turishlari kerak.

Davlat maqsadli jamg'armalarini taqsimlovchi organlar hi-sobot davrida davlat maqsadli jamg'armalariga mablag'lar tushumi va ulardan foydalanish to'g'risidagi hisobotlarni O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga shu vazirlik belgilagan muddat-larda taqdim etishi lozim.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi Davlat byudje-ting ijrosi to'g'risidagi hisobotni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga hisobot yilidan keyingi yilning 1 mayidan kechiktirmay taqdim etishi kerak. O'z navbatida, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Davlat byudjetining ijrosi to'g'risidagi hisobotni O'zbekiston Respublikasi Oliy majlisiga hisobot yilidan keyingi yilning 15 mayidan kechiktirmay taqdim etishi kerak.

Davlat byudjetining ijrosi to'g'risidagi hisobot O'zbe-kiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan ko'rib chiqiladi va tasdiqlanadi. Shunga mos ravishda Qoraqalpog'iston Respub-likasi byudjeti va mahalliy byudjetlar ijrosi to'g'risidagi hi-sobotlar Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi va tegishli mahalliy hokimiyat vakillik organlari tomonidan ko'rib chiqiladi va tasdiqlanadi.

Xulosa

Keyingi yillarda mamlakatimizda byudjet tizimini boshqarishning huquqiy asoslarini takomillashtirish, byudjet munosabatlarini tartibga solish maqsadida keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Respublikamizda byudjet tizimi islohotlari doirasidagi jiddiy o‘zgarishlardan biri 2013 yil dekabr oyida O‘zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksining qabul qilishi va 2014 yil 1 yanvardan amaliyotga joriy etilishi bo‘ldi. Mazkur o‘zgarish byudjet qonunchiligini mukammallashtirish, uni xalqaro me‘yorlar talablariga moslashtirish borasidagi muhim o‘zgarishlardan biridir.

Shuni alohida aytish kerakki, 2014-2015 yillar mobaynida O‘zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi normalarining amal qilishi va samaradorligini muntazam ravishda hamda har tomonlama monitoring va tahlil qilinishini ta‘minlash bilan birga, uning ayrim normalarini yanada takomillashtirish belgilangan.

Byudjet kodeksini ishlab chiqish va qabul qilishdan asosiy maqsad – byudjet jarayonini tartibga soluvchi hamda amaldagi qarama-qarshi va eskirgan me‘yorlarni bartaraf qiluvchi yagona qonun hujjatini ishlab chiqish va byudjet jarayoni ishtirokchilarining vakolatlarini tizimlashtirishdan iboratdir.

O‘zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi O‘zbekiston Respublikasining asosiy ikkita “Byudjet tizimi to‘g‘risida”gi va “Davlat byudjetining g‘azna ijrosi to‘g‘risida”gi qonunlarini, byudjet jarayonining alohida masalalarini tartibga soluvchi oltita qonun va boshqa bir qator hujjatlarni qamrab olgan.

Byudjet kodeksi butun byudjet jarayonini (davlat byudjetini shakllantirish, tasdiqlash, ijro etishni hamda nazoratni ta‘minlashni) yagona va yaxlit qonun hujjatida tizimlashtirishni, davlat byudjetini ham, byudjetdan tashqari maqsadli jamg‘armalarni ham tartibga solishning yagona printsiplarini qo‘llanishni, byudjet jarayoni barcha qatnashchilarining vakolatlarini hamda ularning o‘zaro hamkorligi mexanizmlarini belgilashni, barcha darajalardagi byudjetlar o‘rtasida vakolatlarni taqsimlashni va ularning o‘zaro hamkorligini nazarda tutadi.

Byudjet kodeksi O‘zbekiston Respublikasining byudjet tizimi byudjetlarini shakllantirish, tuzish, ko‘rib chiqish, qabul qilish, tasdiqlash, ijro etish, davlat tomonidan mablag‘ jalb qilish va byudjet to‘g‘risidagi qonun hujjatlari ijrosini nazorat qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi.

Hozirgi keng ko‘lamli islohotlar sharoitida byudjet tizimi va byudjet munosabatlarini tartibga solish masalalariga alohida e‘tibor berilmoqda. Byudjet tizimi deganda biz, barcha darajadagi byudjetlar, davlat maqsadli jamg‘armalari byudjetlari va byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari jamg‘armalari, byudjet tizimi byudjetlarini tuzish va tashkil etish tamoyillarini, ular o‘rtasida byudjet jarayoni mobaynida yuzaga keladigan o‘zaro munosabatlar yig‘indisini tushunamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. -T.: O'zbekiston, 2010. 39 b.
1. (o'zgartirish va qo'shimchalar bilan)
2. O'zbekiston Respublikasining "Mahalliy davlat hokimiyati to'g'risida"
3. Qonuni 2 sentyabr 1993 yil (o'zgartirish va qo'shimchalar bilan).
4. O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish
5. organlari to'g'risida" Qonuni 14 aprel 1999 yil (o'zgartirish va qo'shimchalar bilan)
6. O'zbekiston Respublikasining Byudjet kodeksi. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. O'RQ-360-son. 26.12.2013. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2013 y № 52-I-son.
7. "O'zbekiston Respublikasining 2012 yilgi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari prognozi va davlat byudjeti parametrlari to'g'risida" gi Prezident qarori. PQ-1675-son. 30.12.2011.
8. "O'zbekiston Respublikasining 2013 yilgi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari prognozi va davlat byudjeti parametrlari to'g'risida" gi Prezident qarori. PQ-1887-son. 12.12.2012.
9. "O'zbekiston Respublikasining 2014 yilgi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari prognozi va davlat byudjeti parametrlari to'g'risida" gi Prezident qarori. PQ-2099-son. 25.12.2013.
10. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: O'zbekiston, 2000.
11. 52 b.
12. Karimov I.A. Iqtisodiyotni erkinlashtirish, resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish - bosh yo'limiz. -T.: //Xalq so'zi, 2002 yil 15 fevral.
13. Karimov I. A. Bank tizimi, pul muomalasi, kredit, investitsiya va
14. moliyaviy barqarorlik to'g'risida. T., O'zbekiston. 2005. -526b.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.Karimovning «Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari» nomli asarini o'rganish bo'yicha o'quv qo'llanma. – T.: Iqtisodiyot, 2009. – 120 b.
16. A.Sh.Bekmurodov, I.U.Majidov, U.V. G'afurov, Sh.I.Mustafaqulov "Buyuk va muqaddassan, mustaqil vatan", ilmiy-ommabop risola, "Oqituvchi" nashriyot-matbaa ijodiy uyi, Toshkent-2011, 198 b.
17. A.Vahobov, G.A.Qosimova Davlat moliyasini boshqarish. O'quv qo'llanma T.: "Iqtisod-moliya", 2008. 260 b.
18. Vaxobov A.V., Srojiddinova Z.X. Gosudarstvenniy byudjet: Uchebnik. T. "Iqtisod-moliya", 2007
19. N.Haydarov. Davlat moliyasini boshqarish. T. "Akademiya", 2006.
20. Malikov T., Xaydarov N. Davlat byudjeti. O'quv qo'llanma. T.: Iqtisod-moliya, TMI-2007.
21. Srojiddinova Z.X. O'zbekiston Respublikasi byudjet tizimi, Darslik, Toshkent-2010.-500 b.
22. Srojiddinova Z.X. Byudjetlararo munosabatlar, O'quv qo'llanma, Toshkent-2010.-500 b.

23. I.A.Azizova Natijaga yo‘naltirilgan byudjetlashtirish, O‘quv qo‘llanma, Toshkent-2010.152 b.
24. Yo.Sh.Fayzullaev, I.A.Azizova Byudjetni o‘rta muddatli rejalashtirish, Toshkent, 2010. 152 b.
25. Malikov T., Xaydarov N. Byudjet (tizimi, tuzilmasi, jarayoni). O‘quv qo‘llanma. T.: Iqtisod-moliya, TMI-2008. 98 bet
26. Qosimova G., Karimova Z. Byudjetdan tashqari fondlar. O‘quv qo‘llanma. T.: Iqtisod-moliya, 2009. 210 b.
27. Qosimova G. Shaakramov Q. Mahalliy byudjetlar, o‘quv qo‘llanma. Toshkent-2012. 258 b.
28. Qosimova G. Mahalliy byudjetlarni tuzish va az ta‘minlash. (O‘quv qo‘llanma). T.: “Fan va texnologiya”, 2007y. 280 b.
29. Nurmuxamedova B., Kabirova N. Finansi. T.; Izdatelskiy dom “Tasvir”, 2008.
30. Pronina L.I. O razgranichenii nalogovix polnamochiy i uvelichenii nalogovix doxodov mestnix byudjetov. // Finansi. 2006. №5. s.30-33.
31. Finansi Uzbekistana. 2012. Stat. sbornik.–T.: Gos.Departament statistiki, 2012. – 158s.
32. Pchelintsev O.S., Minchenko M.M. Regionalnie finansovie resursi v sisteme mejbyudjetnix otnosheniy.// Finansi. 2007. №10. s.18-20.
33. Jamolov X., Kabulov X., Mamaraximov B. Vzaimodeystvie respublikanskogo i mestnix byudjetov v realizatsii konkretnix napravleniy byudjetno-nalogovoy politiki./Sbor. Mejdunarodnoy NPK: «Nalogoviy mexanizm v razvitii mejdunarodnix ekonomicheskix otnosheniy».T. 2002, str. 147-148.
34. Mirzaev T., Musagaliev A. Soliq islohotlari-iqtisodiyotni modernizatsiyalash asosi. Bozor, pul va kredit 2007 yil №3. B 28-30 .
35. Qosimova G.A. Byudjet mablag‘i va uning samaradorligini oshirish muammolari. Mulkdor. 2006 yil, 7 aprel 14-son, B 7-8.
36. Qosimova G.A. Davlat moliyasii boshqarish islohotlari . jamiyat va boshqaruv. 2003.4-son. B. 46-48.
37. Sh.Axmadjanov A.Allakuliev. O‘zbekistonda natijaviylikka
- 38.yo‘naltirilgan byudjetlashtirish masalalari va xorij tajribasi. Moliya ilmiy jurnali. 2012 yil 3-son, B. 5-7.

Internet saytlari.

<http://www.gov.uz>(O‘zbekiston Respublikasining hukumat portali).

<http://www.lex.uz>(O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi).

<http://www.mf.uz> (O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi).

<http://www.soliq.uz>(O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi)

<http://www.stat.uz>(O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi)